

A BAKÓ-FIVÉREK

Megjelent Czene László inkognitó alatt a Tömörkény István által redigált Betyárhistóriák című beszélykötetben. A szerző kéziratához mellékelt levelében így ír a genesis körülményeiről: „egy falumbéli férfiember közhitelű elbeszélése, melynek irányát a szélesebb olvasópublikum műízléséhez igazítottam”.

A hírhedt Bakó-fivérek legelőbb Boldogasszony havának utolján bukkantak fel a csárdában, melyet apám akkoron másodfél évtizede árendált Kecskemét híros városától. A betyárok érkezését megelőző napon Zorka nővéremmel eltalpaltunk az egy órajársnyira fekvő tanyaiskolába, hol egy demizson borral s fél tábla szalonnával bírtuk rá Sótér tanító urat, hunyjon szemet afölött, hogy az idei tanulóévben is csak hébe-korba léptem át a tudás templomának otthont adó dohánypajta küszöbét. Mivel a következő őszön töltöttem be a tizenkettőt, az oskolakerülés miatt többé nem kellett tartanunk a törvénytől, a líceummal peniglen nem gondoltam, hiszen odakünn a pusztán matúra híján is elboldogult az emberfia. Zorka néném már négy esztendeje sutba vágta az alfabétumot, ám nebulókorában is csak elvétve látogatta az alma matert, különösképp mióta anyánk kocsmárosnéi kötelmeit megelégtelve elszökött egy drótos cigánnyal, leányára testálván a házi teendőket.

A két szegénylegény öregozsonnatájt érkezett a csárdához, s épp abban a minutában kászálódtak le a nyeregből, midőn vederrel a kezemben kiléptem a szabadba. Egyikük egy szürkederes, másikuk egy sötétpej kanca hátán pöffeszkedett, az utóbbi árkanyon vezetett egy meggyszín csődört. A lovakat nem kötötték be az istállóba, csak kipányválták őket egy jegenyefához, s fejükre húzták a zabostarisznyát, hadd abrakoljanak. Mindketten fedeles bocskort, buggyos szűrnapdrágot, ingük fölött pedig nyakas mándlit viseltek, csimbókos, fekete hajuk kilógott a széles karimájú csikóskalap alól. A pejgó gazdájának vállán ócska huszárkarabély lógott, társa övében pattantyús pisztoly – alias disznóláb – fityegett a rézfejű kanászbalta mellett.

Mire visszaértem a gémeskútról, s a vízzel telt vederrel betoppantam az ivószobába, a két briganti már beleállította fokosát a mestergerendába, s letelepedett egy tölgyfalócára. Jövetelük előtt csupán három csürhésbojtár poharazott a kocsmánkban, kik véletlenmód épp abban a sarokban iddögáltak, hol a Bakókat ábrázoló körözőlevelek cifrázták a falat. Tán ráismertek a veszett hírű haramiákra, tán a kecskelábú asztalra helyezett mordályoktól szállt inukba a bátorság, elég az hozzá, hogy sebtében magukhoz intették a csárdást, fejérpénzt nyomtak a markába, vállukra kanyarították a cifraszűrt, s azonmód odébbálltak.

A zsványokat apánk szolgálta ki, míg engem és Zorkát beparancsolt a konyhába elmosni a rékást. A déza mellől kilesvén láttuk, amint két fakupát és egy karafinát tesz a vendégek elébe, azzal visszabattyog a kármentő mögé. A Bakók kipattintották szarunyeles bicskájukat, kenyeret, sódart, vereshajmát vettek elő az általvetőjükből, csámcsogva faltak, s nyakalták a bort. Bevégezvén a lakomázást felhörpintettek egy kupica papramorgót, leültették magukhoz apámat, s fidélis hangulatban eldiskuráltak vele. Odabentről nem hallottuk a beszélgetésüket, de az öreg arcáról lerítt, nem fűlik a foga a dologhoz. Miután hármásban kísétáltak a csapszékből, mi kíváncsiságtól hajtva az ivószobába szaladtunk. A nyitott ablakon kikémlelve láttuk, amint a fivérek eloldozzák lovukat a jegenyétől, szorítanak egyet a hevederen, a meggyszín csődör kötőfékét a fogadós kezébe adják, s elvágattnak a nagy merevenbe.

Este addig nyüstöltük apánkat, mígnem elmesélte, ki volt az a két firma, akik rálőcsölték a lovukat, s önakaratán kívül orgazdává tették. Az akasztófavirágokat Mihály és Imre néven jegyezték fel a mátrikulába, valódi előnevüket senki sem tudta, mindenfelé csak Bakó-testvérekként emlegették őket, s két ember vére tapadt a kezükhöz.

Először egy vén csordáson ütöttek rajta valahol a Szittyós-láp közelében. A billogvassal verték agyon, s alkalmasint ugyanezen sorsa jut a bojtárja is, ki csak azért menekedett meg, mert ezen időben a Görbe csárdában mulatott.

Másodízben a legkisebb fivérükért, Gáspárért vetek bosszút. Kezdetben hárman együtt bitangoltak, de egy szekerposta kirablását követően összekülönböztek az osztozkodásnál, mire Gáspár faképnél hagyta a bátyjait, s ment egyedül a maga útján. Később haragosa lett Suhaj Mártonnak, aki besúgta rejtekét a zsandároknak. Gáspárt a szegedi vár tömlőcébe árestálták, s mivel sok csintalanságot lelelt rá a törvényszéken, egy hónap múltán már talpa alatt füttyörészett a szél. Hát egyszer, amidőn Suhaj Marci a Lesi csárdában tivornyázott, rátörtek a Bakók, kirán-

gatták a kúthoz, s azzal fenyegették, ha nem vallja be, hogy Júdása volt az öccsüknek, belefullasztják a vályúba. Miután ellovagoltak, a csárdás a fásszín előtt találta meg Suhaj Marci levágott fejét és megcsonkított tetemét. Úgy nyakazták le a delátort, akár régi idők hóhérai pallosukkal a halálra ítélt gonosztevőket, így ragadt reájuk a Bakó név.

Bűnlajstromuk persze nem ért véget e két élet kioltásával. Megbecstelenítettek egy szőregi gányolányt, kirabolták a Ráday-kúriát, a kiszombori parókiát és az algyői krájlzerájt, vásárosokat, fuharosokat fosztogattak az utakon. Azt is beszélték, hogy a makói hármas keresztútnál lepaktáltak az ördöggel: a vérükkel szubszkribált kontraktus szerint éltükben nem éri testüket golyó, de haláluk után Belzebub elviszi lelküket az örök kárhozatra. Azontúl egy másik infernális história is közszájon forgott. Amidőn dorozsmai kanászoknál rejtőzött a két csihés, s egy kuvasz éppen megfiadzott, az Imre csak úgy heccből felkapta az egyik csöppséget, áthajította a vesszőből font szárnyék fölött, s arcán sanda vigyorral nézte végig, miképp szaggatják darabokra a disznók a vaksi kutyakölyköt.

Habár három vármegye üldözte a két sátánfattyat, a csárdákban és a tanyákon rettegtek tőlük, bújtatták a két betyárt, így a csendbiztosok nem akadtak a nyomukra.

Pár napra rá egy örmény kupec, Csausz Bábi tért be a kocsmába, s a meggyszín csődör után érdeklődött. Apám elővezette a lovat az istállóból, a girgác leszurkolt érte százhusz rénus forintot, a ló kötőfékét a szekere saroglyájához kötötte, s eldöcögött Kecskemét iránt. Két hét múlva jöttek a Bakók, apám fizetett, mint a köles, az újonnan rablott harmadfű csikót bekötötte Hóka lovunk mellé a jászolhoz, s addig szénáztatta, míg Csausz Bábi esméig nem szerencséltette látogatásával a söntést.

Így ment ez egészen késő őszig. A Bakók sosem érkeztek üres kézzel, hol a morgói gulyából hajtottak el három vágómarhát – egy elfektetett kereszt s egy azzal összeérő félhold volt rajtuk a billog –, hol a döbrösi kondát kurtították meg néhány ártánnyal. Apám persze nem lelkesült az új cimboraságért, mert nem akarta, hogy betyáros híre kerekedjen a csárdájának. Különösképp tartott az időről időre felbukkanó komisszároktól, hiszen ha a pandúrok netalántán bekukkantanak az istállóba, s az ebül szerzett jószág passzusát kérik, bizony még a legravaszabb rabulista sem magyarázza ki a kázust. De szerencsénkre a perzekutorok nem bakafántoskodtak, csupán a körözőlevelekkel törődtek, az újdonsült anyaszomorítók arcásait felcsirizelték az ivószoba falára, a kézre kerített zsványokét pedig leszaggatták.

*

Egyébiránt tündérszép nyarunk volt. Hóka lovunkat, a tehenünket és a libákat minden áldott nap kihajtottam a Bodorka-patak partjára legelni, hová Zorka rendszeren déltájt jött utánam a szilkével. Néha felsétáltunk az erecske mentén egy magas löszfalig. Néném pendelyre vetkőzött, én lehánytam az ingem, s föltúrtem a gatyám szárát. Szilaj csikóként szaladtunk neki a martnak, egy szemvillanásig madarakká változtunk, zuhanó kőként csobbantunk a vízbe, végül fürge unka-ként kallóztunk a habok között, míg a napfény úgy szikrázott a Bodorka tükrén, akárha ezernyi aranyikkelyű hal sikamlana körülöttünk.

Máskor Zorka rajhúzlit öltött, felszerszámozta Hókát, maga mögé ültetett a nyeregbe, s keresztbe-kasba poroszkáltunk a rónaságon. Ellovagoltunk a Mennykődombig, a halom tetejéről elláttunk a töltésig, s ha szerencsénk úgy hozta, megbámulhattuk a füstöt okádó vasparipát, amint széleseben elvágat Pest vagy Kecskemét felé. Sokszor csak estennen indultunk haza, s a nyeregben ringatózva néztük, ahogy odafönn a magasban a hullócsillagok aranyló fonalakat hímeznek az égbolt fekete szöttesébe. Hazaérvén a szabad ég alatt vacsoráltunk, apánk rendszeren egy szolgafára akasztott bográcsban főzte a vetrecét, a tésztakását vagy a suhantott levest.

Ha a puszta csendjét fegyverropogásra hajzó robaj verte fel, Zorka megsarkantyúzta Hókát, s lóhalálában nyargaltunk, hogy még a zivatar előtt hazaérjünk a csárdába, vagy jólelkű pásztorok mellett leljünk menedéket egy cserény fedele alatt. Olykor megmenekedtünk a fergetegtől, olykor a viharfelhők megvadult ménese utolért bennünket, s ránk szakadt a mennybolt, kifent kaszák, sarlók villantak a magasban, a zuhogó eső firhangja eltüntette szemünk elől a nagy laposságot, s mi bőrig áztunk, akárha ruhástól mártóztunk volna meg a Bodorkában. Egyszer az is megesett, hogy épp csak betettük magunk mögött az ivószoba ajtaját, s pár minutára rá már jégeső verte az eszterhéjat. Ha néhanapján utunk dinnyeföld, szőlőskert vagy gyümölcsös mellett vezetett el, biz sosem átallottuk megdézsmálni a termést, s mire a vén csósz felserkent az ebéd utáni szunyókálásból, mi már túl jártunk árkon-bokron.

Szent Iván éjjelén egy kőhajításnyira a csárdától kisdud máglyát raktunk zsúp-kévéből és ökörfarkkóróból. A tűz fölött nemcsak én és a surbankó pásztorfiúk, de szoknyája alját felhajtván Zorka is merészen általugrott, s a lobogózásból sem maradt ki: a kocsikenőcsbe mártott, lehántolt fakérgemet sodronnyal egy bothoz erősítettük, ostoraink sudarát belógattuk a lángok közé, majd tüzes kancsikáinkat suhogtatva vörös karikákat cirkalmaztunk az éjszaka fekete árkusára.

A csárda forgalmára nem lehetett panaszunk. Nemcsak a pusztai fiai, a csikósok, kondások, juhászok, csordások és kecskepásztorok, nemcsak vásároló vagy atyjafiáikhoz igyekvő parasztok frekventálták a csapszéket, de ha alkalomadtán nálunk stációzott a szekérposta, a városi népek, főként frajlák és módisan öltözött, gigerli uracsok is megtisztelték fogadónkat. Kiváltképp sűrű volt a vendégjárás, ha vándorköszörűs, borbély vagy ócskás érkezett, ilyenkor a vizes dézsa tetejét a kútkávéra állítottuk, s szűrt akasztottuk a kútgém hegyére, így üzentünk a környékeleiknek.

Pár nappal urunk színeváltozásának ünnepe előtt ekhós szekér állt meg nagy döccenéssel baromfiól mellett. A bakon természetes asszonyság trónolt, a ponyva alól előbújó három, kifestett ábrázatú leányról messziről lerítt, hogy a legősibb mesterséget űzik. Apám először hallani sem akart róla, hogy csárdája a bűn tanyája legyen, de midőn a madám elővette szironyozott erszényét, s néhány ropogós bankócédulát csúsztatott a csapláros zsebébe, rögvest megenyhült, ám azt kikötötte, hogy a pénzen vett pásztorórákra csak a fáskamrában kerülhet sor.

A rosszéletű kompánia egy hétig táborozott nálunk. A kútgémre színes kendőt kötöttünk, így adtuk a pásztornép tudtára, hogy vászoncelédek tartózkodnak a csárdában, kik egyébiránt mosást, varrást, ruhafoltozást is vállaltak. Mi tagadás, nagy volt a jövés-menés azokban a napokban, s bizony a csapszék forgalmának sem ártott a rosszlányok ottléte.

Nevem napján kezembe vehettem apám kiérdemesült kurtályát, mellyel elvéve nyúlra vagy szalonkára vadászott az öreg. Addig durrogtattam, míg végre valahára hús lépésről telibe trafáltam egy vágótönkre állított csorba talpaspotharat, majd újfent tekintélyes mennyiségű muníciót pazarolva egy törött nyakú butéliát is szilánkokra zúztam.

Szent Jakab havának utolsó szombatján táncmulatságot tartottunk, melyen a híres Rimóczi-banda húzta a talpalávalót. Az éltesebbek a fal mellé taszajtott lócákon, baklábú székeken ücsörögtek, míg a párok úgy forogtak a csárda közepén, akár a ringlispíl az izsáki búcsúban. Zorka is együtt ropta a fiatalsággal, minden ujjára jutott egy bojtár vagy tanyáslegény. Egyik hordót ütöttük csapra a másik után, cirka negyven icce vinkóval könnyebült meg a téglafalú pince. Midőn a mulatság a végéhez közeledett, a legények egy titkos jeladásra betették az ablaktáblákat, eloltották a gerendákra akasztott bádoglámpásokat, majd valamék elkurjantotta a „szabad a csók!”-ot, mire a leányok oly sikitásba és rajcsúrozásba kezdtek, akár városi nagyságák, ha éger inal keresztül a vizitszobán.

Azon a nyáron gyakorta eljártam apámmal mézet vadászni egy közeli nyárfásba. Ha kaptárra leltünk, lajtorját támasztottunk a fának, s atyám lószőrből font álarcot öltött, melyben úgy festett, mintha pókok szőttek volna hálót az ábrázatjára, vagy rostával fedte volna be az orcáját. Ezután szájában a pipájával felhágott a létrára, lajbija zsebéből elővett egy darab mohát, a pöfögőjéből paraszt hullajtott rá, a füstölő bangyut begyömösölte az odúba, a kaptár nyílásába pedig egy rongyot tömött. Fülét a fához tapasztotta, s midőn elégedetten nyugtázta a bogárhad elcsitulását, a kisbaltával ablakot vágott a törzsön, s egy vederbe gyűjtötte a lépeket.

Az ivószobában Zorka egy lenyisszantott lúdszárnyvéggel kiséprúzta a lépek-ből a méhtetemeket, majd egy szitán át a bödönökbe csurgatta a mézet. Ahogy elnéztem serénykedő nénémet, olybá tűnt, mintha nem is a méz, hanem az ablakon becsorgó napfény pergett volna át a szitán, mintha nővérem a nyár melegét és ragyogását kívánta volna elrakni ínségesebb időkre a színültig töltött csuprokba.

*

Beköszöntött az ősz. Szakadatlan esett, a puszta elposványosodott, a csárda ajtajától a reterátig deszkákat fektettünk le palló gyanánt, hogyha szükségünket végezzük, ne kelljen áttocsognunk a sártengeren. Mihály-nap múltával a nyájakat szétverték, a jószágot beistállózták, a pásztornép hazaszállingózott, ki-ki a maga falujába. Az ivó üresen kongott, nem csendült fel többet a tambura muzsikája, sem billogozást, sem birkanyírást nem ünnepeltek már tavaszig. A csárdát környező jegenyék lehullatták leveleiket, a firmamentum fakó, szürke sátorponyvaként borult a puszta fölé. A költözőmadarak csapatai úgy húztak el a magasban, mintha valami rettentő veszedelem elől menekülnének.

A Bakó-fivérek Katalin-nap még ellátogattak hozzánk, majd hosszú időre elmaradtak. Alkalmasint egy kecskeméti sokadalomba igyekvő szűcsöt foszthattak ki, mert a nyeregkápához kötözött csalánzsákokból virágos ködmönök és skófi-ummal hímzett bundák kerültek elő. A két kurafi most a csárdában éjszakázott, bevárták Csasz Bábít, s mielőtt túladtak volna a zsákmányon, magukra kanyarítottak egy-egy újdonszerű bekecset, abban parádézva lovagoltak el, miközben paripáik csüdig süppedtek a sárba.

Karácsony havának előjén hajnalonta már zúzmara virágzott a jegenyék ágain. Az itatóvályúban megfagyott a víz, s ha frissen mosott gönceinket éjszakára a szárítókötélen feleedtük, a ruhák megmerevedtek, akár a hajdani vitézek páncéljai. Nagy csendesség telepedett a rónaságra, tiszta időben olykor hallani véltük, ahogy deket kongatnak, vagy vecsernyére harangoznak az izsáki szentegyház tornyában.

Legelébb Borbálakor havazott, mindent beborított a hóesés, az égi áldás puha, ropogós dunyhát terített a pusztára. A főtől talpig havas jegenyék úgy álltak körül a csárdát, akár fehér ruhás, boldog menyasszonyok. Luca napján apám fokhagymával keresztet rajzolt a homlokunkra, majd az istálló és baromfiól ajtaját is hasonlóképp jelölte meg, így oltalmazván bennünket és állatainkat mindennemű rontástól.

Nagykarácsony estéjén Zorkával korcsolyázni mentünk a Bodorkára. Lámpást nem vittünk, a hold szövétneklángjánál ezüstösen tündöklött a végestelen hómező. A parthoz érvén felzsinegeztük csizmáinkra a vaséllal ellátott fatalpakat, majd elindultunk lefelé a folyócska jegén. Kétoldalt deres buzogányú gyékény lengedett a szélben, fehér fűzfák ágai integettek. Zorka egyszer csak szaporára fogta, de én sem voltam rest, s úzóbe vettem. Már majdhogynem utolértem, midőn néném elhanyaglott, én pedig általestem rajta. Elfeküdtünk a jégen, hangosan kacagtunk, leheletünk párája füstként gomolygott, mintha apánk pipájával pőfékel-tünk volna.

Vízkereszt éjszakáján dühödt angyalok szaggatták odafönn a cihát, a felhők vánkosaiból kiszabaduló pihék álltó éjjel hullottak az égből. Reggel apámmal lapátot ragadtunk, s a havat széthányván afféle ösvényeket vágunk a derékig érő hóba, így legalább az árnyékszékre, az istállóba és a baromfiólhoz bátorsággal járhattunk.

Szent Sebestyén ünnepén már fogytán volt a tűzifa, ezért befogtuk Hókát a szán elé, s apámmal nagy kinkeservesen elvergődtünk a nyárfásig. Midőn hazatérve megállottunk a félszer előtt, s elkezdtek behordani a rőzsét, a gallyak közt egy megfagyott varjútetemre bukkantunk, mely bizonyosan valamék faágról zuhanhatott a gernye közé. Másnap reggel kifosztva találtuk a krumplivermet – jórendin vaddisznók túrhatták fel a prizmát –, s habár a kurtafarkú tolvajok alig hagytak egy kevéske veteményt a gödör alján, nénémmel kenyereszsákokba gyűjtöttük s lehodtuk a pincébe a maradék kolompért és káposztát. Ha napszállat után kikémleltünk az ablakon, toportyánok vörösen izzó szempárait láttuk parázslani a sötétben. Zorkával az ivószobában aludtunk – ő egy szalmafonatú dikón, én a kemencesutban –, s nemegyszer arra riadtunk fel, hogy farkasok kaparásznak a kocsmá ajtaján. Ilyenkor apám felporozta öreg vadászfliantáját, s egy spalettát szélesre tárva közéjük durrantott, mire a csikaszkok nyűszítve szaladtak szét az éjszakába.

*

A Bakók hosszú pauza után váratlan cirkumstanciák közepette tisztelték meg újfent szerény hajlékunkat. Szent Balázskor a hóvihár miatt álló napra a csárdában rekedtünk. Estére már lecsillapult a fürgeteg, apám slambucot főzött a konyhában, mi Zorkával tollat fosztottunk egy kocsmasztalnál. Már jó órája tépdestük a pihéket a lúdtollak kemény száráról, amidőn lovak horkantása és kocsizörgés ütötte meg a fülünket. Álmélkodva néztünk össze nővéremmel, mert télen még a herkópáter sem látogatta a csapszéket. Apánk ránk parancsolt, hogy maradjunk veszteg, míg ő felvette mándliját, fejébe nyomta kucsmáját, egy agyagmécsesről meggyújtotta a lantornás viharlámpát, s a pilács vaskarikáját kezébe fogva kisietett az ivóból.

Odakünnről lovak hőkölése hallatszódott, majd a zajokból ítélve a szekér kívártatva továbbzötyögött. Az ajtón Bakó Imre sántikált be, jobbájjal apám vállát karolta át, baljában az átalvetőjét fogta. Jobb lába két oldalára egy-egy gyalult deszkadarab volt kötözve, övében ott fityegett a disznóláb és a rézfokos.

Atyám segedelmével letelepedett egy lóca szélére, sínbe tett lábát penig ráfekette a padra. Zagyvalékos elbeszéléséből annyit hüvelyeztünk ki, hogy néhány nappal ezelőtt lefordult a lováról, ám balszerencsés módon lába a kengyelben maradt, s egy felcsér ellátta ugyan a fraktúrát, de legkevesebb egy hét szigorú fekvést kommandált. S mivel búvóhelyük – hol eddig meghúzták magukat – lelepleződött a pusztázók előtt, minálunk fog kvártélyozni, míg bátyja másik azilumra nem talál.

Hívatlan vendégünknek néném dikója lett a nyoszolyája, míg mi Zorkával beköltöztünk apánk mellé az ivóból nyíló tisztaszobába. Midőn hatszemközt maradtunk, a csárdás nem rejtette véka alá, hogy háta közepére sem kívánja a pórul járt mákvirágot, kitől bárminő galádság kitelik, ezért kurtályát degeszre tömte ólommal, s az ágya alá dugta, hogy kéznél legyen, ha slamasztikába keveredünk.

A fiatalabbik Bakó-fivér vérszopó nadály módjára telepedett rá életünkre, az utolsó cseppig kiszipolyozván belőle minden nyugságot és örömet. Hol az illemhelyre kellett kitámogatnunk – ilyenkor az árnyékszék előtt vacogtunk a hidegben, míg ő dolgát végezte –, hol ostoba, ízetlen adomáival fárasztott bennünket. Unalmában gyakorta hozatott fel bort a pincéből, zákányosra itta magát, duhaj kedvében ripityára törte a kiürült flaskákat és karafinokat, nemegyszer vaktában elsütötte a pisztolyát, míg másszor a pádimentumról takaríthattuk fel az okádékot. Bátyja a csárda felé se nézett, s noha tíz nappal érkezése után már magabízóan járt, sőt segedelmünkkel a lovat is megülte, esze ágában sem állt elkotródni a kocsmánkból, apám penig nem merte kiebrudalni őkelmét.

Egyik délután épp vizet húztam a kútból, midőn a távolban szuronyok hegyén csillang meg a bágyadt, téli napfény. Íziben felrángattam a gémet, leakasztottam róla a vödöröt, s iparkodtam vissza az ivóba. Amint a többiek tudára adtam a zsan-dárok közeledtét, atyám oly pattogós kommandírozásba fogott, akár egy sokat próbált óbester. Zorkával átvitette a betyár cececuláját a tisztaszobába, a szegény-legényt pedig leszalasztotta a pincébe. Most nem merte a véletlenre bízni, hogy a perzekutorok bekukkantanak-e az istállóba, ezért mindkét lovat felszerszámoztuk, s alighogy néném elrejtette zsványunk holmiját a tulipános ládába, legott felpattant Hókára, engem szokásához híven maga mögé vett a nyeregbe, s a pejkit kötőféken vezetve elnyargaltunk a nyárfáshoz. Kicsinyég belovagoltunk az erdőbe, kikötöttük a lovakat, pokrócot terítettünk rájuk, majd uszkve két órát dideregtünk egy kidőlt fatörzsön gubbasztva. Már vöröslött az ég alja, midőn visszaindultunk. Előbb csak poroszkára fogtuk a lovakat, de midőn megláttuk a leeresztett kútgémet, már bátran vágtazhattunk, hisz ily módon jelezte apánk, hogy odébbálltak a fogdmegek, akik – mint utóbb kiviláglott – ezúttal sem kap-cáskodtak, csupán Babaj Sándor és Csapó Jóska körözőlevelét tépték le az ivószoba faláról.

*

Márciust mutatott a Bucsánszky-féle képes kalendárium. Bíbicek, nyári ludak csapatai bukkantak fel az égbolton. A mindent beborító fehérségből csak elszórt hófoltok maradtak, a jegenyék lerázták magukról a havat, rianások szaladtak szerteszét a Bodorka jegén.

Egy szerdai napon apám befogta a kocsi elé Hókát, s bár nem örömet hagyta magára gyermekeit, kénytelen-kelletlen elszekerezett egy szomszédos tanyára, hogy szárnyasokra alkudjon. Ugyanis valamék este elfeledtük a lakatot rázárni a csirke-órla, ily módon egy görény vagy menyét könnyűszerrel bejutott a baromfihoz, s nyakukat feltépve, vérüket kiszívva mindegyeszálig lemészárolta a majorságot.

Épp a pincében csuholtam tisztára apám meghagyása szerint a kiürült hordókat, midőn sikoltást véltem hallani odafentről. Csapot-papot otthagya felrúgtattam a földbe vajt garádicson, s a konyhába érve már tisztán hallottam a nyitott ablakon át Zorka sikolyát a reterát felől. Rögvest átvágtam az ivószobán, közben felragadtam a betyár szarunyeles bicskáját, és kisiettem a csárdából. Az árnyékszék ajtaja nyitva volt, s amint odaértem, Bakó Imrét pillantottam meg, ki bokáig letolt gatyában igyekezett a kezei közt vergődő Zorkát nekinyomni az illemhely falának. Nem teketóriáztam, kipattintottam a békanyúzó pengéjét, s egy jól irányzott

mozdulattal a briganti csóré ülepébe döftem. Bakó Imre egyik karjával hátrakapott, mire néném kiszabadította magát a lator karmai közül, s bemenekültünk a csárdába.

Zorka átszaladt a tisztaszobába a kurtályért, majd pár lépésnyire megállt a bejárattól, felvonta a sárkányt, a puskatust a vállának vetette, s amint a betyár feltepte az ajtót, rásütötte a fegyvert. A golyóbis a karján találta el a haramiát, ki sebéhez kapva elbődült fájdalomában. Tán még sebhedten is elbánt volna velünk, de a füstölgő puskacső látványától megroggyant benne a bátorság, ezért – amennyire frissen gyógyult lába engedte – elinalt az istálló felé. Míg nővérem felporozta a kurtályt, én egy lócéval eltorlaszoltam az ajtót. Ám az óvintézkedés fölösleges bizonyult, ugyanis egy miatyánknyi idő múltán lódobogásra lettünk figyelmesek, s az ablakon kisandítva Bakó Imrét láttuk ellovagolni a Mennykő-domb irányába.

Apánk este ökölbe szorult kézzel hallgatta végig beszámolóinkat a történekről, miközben átkozta magát, amiért egyedül hagyott bennünket, és százszor is megbánta, hogy nem adta pandúrkézre a nyomorult himpellért. Ám nemcsak az önvád marcangolta, nemcsak a harag emésztette, hanem büszkeséget is érzett avégett, hogy gyermekei így csúffá tettek egy címeres gazembert, ki gyanúnk szerint már készült odébbállni, ám elébb kedvét akarta tölteni Zorkán, tán még Hóka elrablását is fontolgatta.

Amiképp kitárják az ablakot, s a cűg átjárja a dohos levegőjű szobát, úgy járta át a következő napokat valamiféle ujjongó öröm, miután Bakó Imrét kialakbólítottuk a csárdából. Szent György napján már a gémeskúthoz terelt gulya kolompolására ébredtünk. Megélnékült a kocsma, rügyezni kezdtek a jegenyék, a reggeleket madárdal köszöntötte. Esténként pásztortüzek vörös virágai bontottak szirmot a messzeségben, míg az égbolt fekete üszkén apró zsarátnokdarabokként parázslottak a csillagok.

Az időről időre betévedő pandúroktól hiába tudakozódtunk, nem örvendeztünk a Bakók kézre kerítésének hírére, s bármennyire is reményeltünk, a fivérek nem hagyták bosszulatlan Imre megszegylenését.

Boldogasszony havának derekán egy éjszaka arra riadtam, hogy apám felnyalából a kemencepadkáról, és se szó, se beszéd, karjai közt tartva kiviharzik velem az ivóból. A csárda és az istálló zsúpfedele lángolt, árnyékok táncoltak a meszelt házfalon, csípős füstszag terjengett a levegőben, a szállongó pernye hamuszín pillangói röpdöstek a sötétben. Alig ocsúdtam fel, mire atyánk már befogta a lovat, tehenünk nyakára hurkot vetett, a kötél másik végét a saroglyához csomózta, majd Zorkát és engem felparancsolt a szekérderékba, felpattant a bakra, s rásuhintott

Hókára az ostorral. Ám épp csak meglódult a kocsi, mikor gondolt egyet, meg-rántotta a gyeplőt, leugrott a szekérről, s odarohant a fáskamrához. Baltával a kezében lépett ki a félszerből, a baromfiólhoz szaladt, s leverte róla a lakatot, mire libáink és tyúkjaink gágogva, tikácsolva futottak szét, hogy alkalmasint görények, rókák, menyétek vacsorájaként végezze mindahány.

Miközben távolodtunk, s megigézve bámultam az égő csárdát, a táncmulatság ötlött eszembe, melyet tavaly nyáron rendeztünk a csapszékben. Lángszoknyák libbentek, füst-pántlikák lobogtak, tűzleányok hajladoztak az éjszakában a ropogva, pattogva égő nádtető muzsikájára. Ahogy messzebb kerültünk, a tűz hangja is halkult, mígnem egészen beleveszett a tücskök cirregésébe. A nyárfához érvén apám megállította a szekeret, hátrafordult a bakon, s mint egykoron Lót asszonya, sóbálványá meredve nézte, amiképp otthonunkat fölemészti a lángok.

A pásztorok néhány esztendeig még eljártak itatni az üszkös romok mellé, mígnem egy szerencsétlen pára belefulladt a gémes kútba, s megmetyekezte a vizet. A dézsát szokás szerint leakasztották az ostorról, az ostort pedig feltették az ágasra, s attól fogva senki nem legeltetett a környéken.

Mi hárman apánk szülőfalujában állapotunk meg, hol kegyelemkenyéren tengődtünk egy kupori atyánkfianál. A hajdani csaplároson eluralgott a mélakór, majd szélhűdés érte, s alig egy évvel a csárda pusztulása után örökre elszenderült. A szűkkeblű rokon Zorkát elszegődtette cselédnek egy félreeső tanyára, míg én béresként görbedtem a földjén látástól vakulásig. Midőn megházasultam, s napamékhoz költöztem, nénémet is magunkhoz akartam venni. De a tanyán már csak hült helyét leltem – a rossznyelvek szerint gazdasszonya elcsapta a háztól, mert férjura fülig belehabarodott a kis cseléd lányba –, s bár azóta tűvé tettem érte a vidéket, Zorka nővéremet soha többé nem láttam viszont.